

Samhällsbyggnadsenheten
Ulrika Jansson
Direktnr 023-813 59
ulrika.jansson@lansstyrelsen.se

Byggnadsminnesförklaring av spiksmedja i Dådran på fastigheten Dådrans bruk 1:96, Rättviks socken och kommun.

(2 bilagor)

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § (1988:950) lagen om kulturminnen att förklara spiksmedjan i Dådran på fastigheten Dådrans bruk 1:96, Rättviks socken och kommun för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag och kapitel 2 § följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.
3. Byggnadens planlösning får inte ändras.
4. Ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning får inte göras. Befintliga ytskikt får ej borttagas, övermålas eller på annat sätt förändras.
5. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
6. Det område som på bilagda situationsplan avgränsas med röd linje får inte ytterligare bebyggas. Inom området får inte heller sådana åtgärder vidtas med mark och vegetation att karaktären förvanskas.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör vård och underhåll av byggnaden och område.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

2013-04-15 beslut sk
Kopier till IT: BM-reg. An. / jh

Redogörelse för ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring väcktes 1997-02-21 av HSB Södertörn.

Spiksmedjan i Dådran är en del av det tidigare järnbruket på platsen vars historia tar sin början 1806 då kronoavrådsinspektoren G. Bergström erhöll Kungl. Maj:ts privilegium för att anlägga stångjärnshammare och masugn till 900 skeppund årligt smide. Den första anläggningen uppfördes året därpå. Malmen hämtades till största del från Vintjärns gruvor i Svärdsjö där bruket hade andelar men även från Skinnarängsgruvan i Vika och från gruvor i Bjursås.

År 1832 privilegierades stålsmide och under 1840-talet spiksmide samt liesmide. Det sistnämnda lades ned redan omkring 1855 medan spiksmidet kom att utvecklas under senare delen av århundradet. Efter 1878 då Kopparbergs och Hofors AB (sedemera Kopparfors AB) köpt Dådran upprätthölls bruksdriften med spiksmide även om skogsbruket utgjorde företagets huvudsakliga verksamhet. Sortimentet omfattade spik från 2½" till 10-12" samt ekspik och fälthakar till kyrkbyggen. Efter att den siste spiksmeden pensionerades 1934 upphörde smidet helt.

I takt med brukets etablering kom så småningom ett komplett litet samhälle att byggas upp i Dådran bestående av bl a bostäder, arbetsplatser, kyrka och skola samt nöjesplatser. Idag är flertalet av arbetsplatserna borta men en stor del av övrig bebyggelse finns bevarad.

Spiksmedjan är sannolikt uppförd i början av 1900-talet och vilar på en gjuten betonggrund. Stommen utgörs av regelverk och är klädd med faluröd panel på förvandring. Byggnaden står placerad längs med forsen och den norra gaveln direkt mot dammen. Sadeltaket täcks numera av sinuskorrugerad plåt, tidigare lertegel. På smedjans västra långsida, mot forsen, finns ett vattenhjul som täcks av ett enkelt plåttak.

Inne i smedjan finns en härd av slaggtegel i anslutning till byggnadens norra gavel. På ömse sidor om härden står en blåsbälg och ytterligare ett vattenhjul. En mängd redskap finns bevarade, troligen en så gott som fullständig uppsättning av smedverktyg. Vid ingången på den södra gaveln står den fasta inredningen placerad bestående av två knipphammare, hjulstock, remdriven svarv och fjäderhammare.

1974 avyttrade Kopparfors bruket och 1979 trädde HSB Södertörn in som nya ägare. Sedan 1997 är spiksmedjan i privat ägo. Nuvarande fastighetsägare ställer sig positiva till en byggnadsminnesförklaring av smedjan och har godkänt skyddsbestämmelserna.

Motivering till länsstyrelsens beslut

Spiksmedjor har förekommit vid många järnbruk i Bergslagen. I Dalarna finns dock ingen smedja så rikt utrustad och i ett sådant sällsynt välbevarat skick som spiksmedjan i Dådran. Den besitter därigenom ett högt kulturhistoriskt värde.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten enligt bilaga 1.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsråd Inger Eriksson, beslutande, företrädare för rättsenheten och länsantikvarie Fredrik Sandberg, föredragande.

Inger Eriksson

Fredrik Sandberg

Bilaga:

Hur man överklagar

Situationsplan

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, Samhällsavdelningen, Box 5405, 114 84 Stockholm

Dalarnas museum, Box 22, 791 21 Falun

Lantmäterimyndigheten i Dalarnas län, Box 1962, 791 19 Falun

Rättviks kommun, Miljö- och byggnadsnämnden, 795 80 Rättvik

HSB Södertörn, Box 1084, 141 22 Huddinge

Ann-Marie Gunnarsson, Bruksgatan 8, 771 31 Ludvika

Byggnadsminnesförklaring av spiksmedja i Dådran

Situationsplan (bilaga till beslut 432-3586-2012)

